

INNOVISTA

NYHETSREVUE FRA STEP - SENTER FOR INNOVASJONSFORSKNING / SINTEF TEKNOLOGILEDELSE

ISSN 1501-8202 NR 04 / 2003 ÅRGANG 7 WWW.STEP.NO

Konturene av en helhetlig innovasjonspolitik?

Regjeringen har presentert sin plan for en helhetlig innovasjonspolitik. Seniorforsker Johan Hauknes ved STEP kommenterer resultatet og prosessen frem til dagens dokument. Se side 2-3.

High tech spinoffs s 4

Innovasjon i Bygg, Anlegg og Eiendom s 6

Om mus og berg

‘Fra idé til verdi’ – Regjeringens plan for en helhetlig innovasjonspolitik

Endelig foreligger “HIP-en”, dokumentet som vi med stor spenning har ventet lenge på! Det har gått mange rykter om hvilket innhold og hvilken form dette dokumentet skulle få. Den angitte typebetegnelsen på dokumentet er ‘Plan’ – en dokumenttype uten forvaltningsmessig status.

Regjeringen har gjennom sine to år i posisjon uttrykt en politisk reformiver og har på enkelte forvaltningsområder gjort til dels drastiske endringer. Forventningene var derfor store til at dokumentet ville presentere en helhetlig strategi for hvordan nærings-, utdannings-, miljø-, skattepolitikk osv. skulle dra sammen mot klare overordnede politiske mål og prinsipper, og sette de uttrykte politiske initiativ og forslag i perspektiv og sammenheng.

Et av forbildene for prosessen har tydelig vært den kanadiske regjeringens lansering i fjor av en nasjonal innovasjonsstrategisk debatt. Kanadierne maktet å legge fram dokumenter som åpnet de grunnleggende spørsmålene og som drøftet alternative forslag til løsninger for å åpne debatten. Det norske dokumentet har ikke denne

karaktøren – her tyder signalene på at mange av konklusjonene allerede er trukket.

Dokumentet gir få klare svar på hvor regjeringen vil. Gjennomgangen av grunnlaget og premissene for helhetlige innovasjonsprioriteringer er relativt svakt utviklet og de går i liten grad utover de grove skisser vi har sett i mange offentlige sektordokumenter i løpet av de siste årene. Når det er sagt er det gledelig å se hvordan det systemiske perspektivet gjennomsyrrer virkelighetsbeskrivelsen, og at man tar utgangspunkt i en bedriftssentrert modell når man beskriver næringslivets behov.

Dokumentet sier imidlertid ingenting om innovasjon i de deler av samfunnet som ikke faller i kategorien “næringslivet” – dvs. privatøkonomisk betinget og markedsorientert virksomhet – og om samspillet mellom alle disse prosessene og mellom innovasjonsevne og innovasjonsutvikling og samfunns- og velferdsutvikling.

Utgangspunktet for dokumentet er en problemstilling som har vært kjent for regjeringen i lang tid: En nasjonal politikk for å sikre den

langsiktige verdiskapingsevnen til norsk næringsliv krever aktiv utvikling av et koordinert samspill mellom mange til dels motstridende politikk- og forvaltningsområder. Det krever en systematisk utvikling av en koordinert politikkutvikling som makter å overvinne den dominerende sektoriserings og fragmenteringen av den innovasjonspolitikken som tøves. Behovet for utviklingen av en bred sektorovergripende innovasjonspolitik som setter den smale – direkte innovasjonsrettede – innovasjonspolitikken i perspektiv og sammenheng har vært påpekt lenge. Den høye profilen man tidlig la opp til ved lanseringen av dette arbeidet våren 2002 skapte høye forventninger.

De overordnede grep som lanseres er greie nok – selv om det er uklart hva man vil med dem utover generelle målformuleringer. Et regjeringsutvalg for innovasjon kan synes som en god ide, men det er uforløst hvordan dette skal samspille med tilsvarende utvalg og koordineringsmekanismer på områder som forskning og miljø. Det står også lite om hvordan en skal sikre en sammenheng overfor et forvaltnings- og implementerings-

KOMMENTAR johan.hauknes@step.no

nivå hvor sentrale politikk- og tiltakskjeder er brutt opp.

Utover dette er dokumentet i hovedsak deskriptivt og beskriver innenfor hvert av de utvalgte områdene (rammebetingelser, kunnskap og kompetanse, forskning, utvikling og kommersialisering, entreprenørskap og infrastruktur) en serie enkelttiltak som i stor grad har sitt opphav utenfor denne prosessen. Beskrivelsen av områdene er generell og fragmentert og dokumentet beskriver ikke hvordan disse politikkområdene skal koordineres.

Ikke overraskende - gitt dagens rådende politiske oppfatninger - er kompetansomobilisering, forskning og utvikling gitt en framtrekkende plass. Men jeg finner det likevel bemerkelsesverdig at dokumentet viser en begrenset forståelse av forskningens funksjon i et innovasjonsperspektiv. Der jeg ville forvente en klar drøfting av den "smale" innovasjonspolitikken, er fokus ensidig forskningsorientert. Et kort avsnitt om "kommersialisering av forskning" drøfter dette kun i sammenheng med patentering. Like overraskende er at omtalen av samspill mellom næringsliv og "kunnskaps-

og kompetansemiljø" er avgrenset til UoH-sektoren.

Om den samlede omtalen heter det at den utgjør "den helhet som regjeringens [helhetlige] innovasjonspolitik i dag bygges rundt". Det er vanskelig å se hva denne politiske og analytiske helheten består i. Dessverre må jeg trekke som konklusjon at dokumentet 'Fra idé til verdi' verken svarer til de opprinnelige forventningene eller til det forventningsnivå som jeg etter hvert justerte dette ned til mens prosessen trakk ut og signalene om form stadig ble deflatert.

"Fra idé til verdi er ikke noen strategi for en helhetlig innovasjonspolitik. Det er likevel fortsatt håp om at dokumentet kan være startskuddet for en slik prosess."

Det må likevel sies at det er prisverdig at regjeringen nå signaliserer at den faktisk vil gjøre noe for å få til en bedre koordinering av innovasjonspolitikken. Forhåpentligvis vil dokumentet lede - på tross av sin form - til den debatten flere talsmenn og talskvinner for regjeringen har etterlyst.

Ved å delta på den pressekonferansen som lanserte dokumentet har dessuten statsministeren bundet seg til masten. Det vil være til hjelp for dem i regjeringsskivalet som ønsker at prosessen skal lede frem til noe mer konkret og håndgripelig, og dem er det heldigvis mange av. Slik kan dokumentet være med på å legge grunnen for en læringsprosess i de aktuelle politiske miljøene og en utvidelse av kunnskapsgrunnlaget for innovasjonspolitikken. Man skal heller ikke undervurdere betydningen av at man nå har fått et dokument som fastsetter at

regjeringens innovasjonspolitik skal bygges på en systemisk forståelse av innovasjon.

'Fra idé til verdi' er ikke noen strategi for en helhetlig innovasjonspolitik. Det er likevel fortsatt håp om at dokumentet kan være startskuddet for en slik prosess.

'Fra idé til verdi', Regjeringens plan for en helhetlig innovasjonspolitik kan hentes ned fra:

<http://odin.dep.no/archive/nhdvedlegg/01/09/fraid001.pdf>

Få spinoff-bedrifter i Norden

Antall spinoff-bedrifter i Norden utgjør årlig kun 1% av alle bedrifter – og av disse er bare en liten andel i såkalte high tech-bransjer. Bedriftene har samtidig en lav overlevelsesrate i løpet av de første leveårene. Det vil dermed ta lang tid før disse bedriftene kan bidra til en omstrukturering av de nordiske økonomiene.

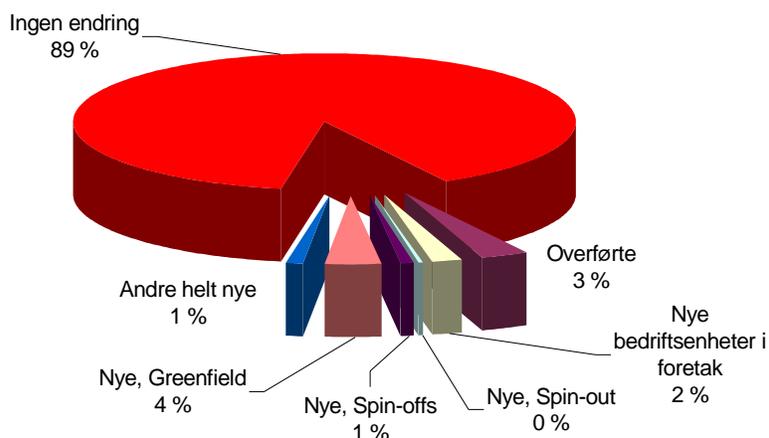
I en studie STEP har gjennomført på oppdrag fra Nordisk Industrifond kommer det frem at andelen spinoff-bedrifter kun utgjør en liten andel av det totale antall bedrifter i de nordiske landene.

Spinoffs utgjør i størrelsesorden kun 1 prosent av alle bedrifter per år. Disse har samtidig en overlevelsesgrad ned mot 50% i løpet av de første 5 leveårene. Det vil dermed ta svært lang tid før denne typen bedrifter vil kunne ha noen vesentlig innvirkning på næringsstrukturen i de nordiske landene.

er på rundt 18%, har Norge en tilsvarende andel på 11%. Utover dette er det de "tradisjonelle" næringene som er de viktigste avgivende sektorer for spinoffs (80-90%).

Danmark har overlevelsesrater på henholdsvis 64% og 60%. For "lavteknologiske" nyetableringer er situasjonen imidlertid svært lik i de nordiske landene.

Bedrifter i Norge 2001 etter endring siden 2000

STEP 2003

Nyetableringene finner i stor grad sted innen tjenesteytende næringer, særlig de store handels-, hotell- og restauranternæringene. Databehandling og øvrig forretningsmessig tjenesteyting viser også stor aktivitet, mens antallet nyetableringer i industrien er betydelig mer begrenset i alle landene. Det er

Av de spinoff-bedriftene man har lokalisert er det de færreste som springer ut av høyteknologiske næringer. I Norge er det en klart mindre andel av spinoff-bedriftene som kommer fra high tech-næringer enn man ser i de øvrige nordiske landene. Mens de andre nordiske landene har en andel spinoffs fra high tech-næring-

Norge har samtidig den laveste overlevelsesraten for spinoffs i høyteknologinæringer blant de nordiske landene. Dette gjelder særlig de første årene etter etableringen. Etter 4 år har man i Norge en overlevelsesrate på 58%, mens man i Finland har en tilsvarende rate på 74%. Sverige og

likevel slik at sysselsettingen generelt er større i alle enhetene i industrien, og i de bestående enhetene, sammenlignet med henholdsvis tjenesteyting og nyetablerte bedrifter.

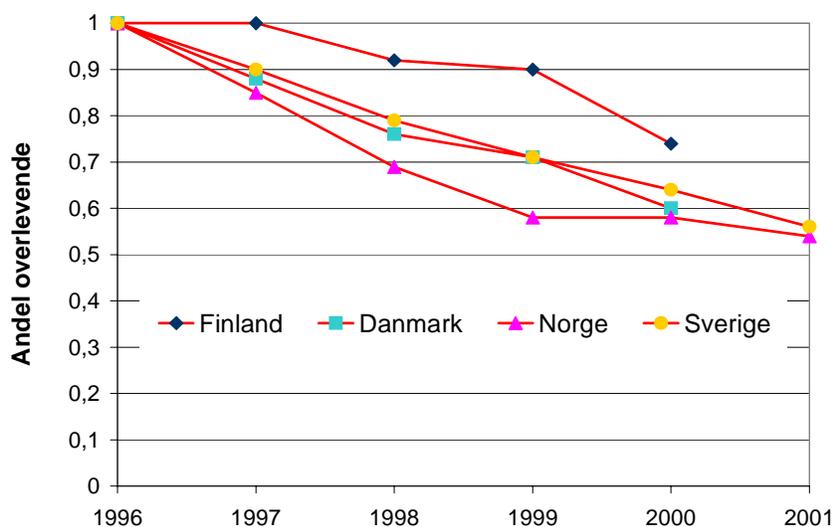
Et element i prosjektet har vært å forsøke å påvise suksessfaktorer

PROSJEKT

for overlevelse. Til dette har tilgjengelige opplysninger i de administrative registerne vært benyttet. Resultatene er ulike mellom landene, og det er et klart behov for å trekke inn ytterligere informasjon for å supplere analysene. Det ser ut til at det bidrar positivt i alle landene å være en spinoff sammenlignet med andre former for opp-

etableringene kan sies å være høyteknologiske i noen forstand bidrar det presumptivt til å modernisere økonomien og gjøre den mer avansert, noe som av mange anses som svært ønskelig. Særlig har det vært håp om slike effekter av såkalte høyteknologiske spinoffs. Det har imidlertid vært svært begrenset tilgang på pålitelige og

Overlevelsesrater for high tech spinoff-bedrifter etablert i 1996

start, selv når det kontrolleres for næring. Størrelse teller positivt i Danmark og Norge, men negativt i Sverige og Finland, mens f.eks. andelen ansatte med høyere utdanning ser ut til å være uten betydning.

Nyetableringer bidrar til fornyelse av populasjonen av bedrifter og foretak, og gjennom det til fornyelse av næringsstruktur. I den grad ny-

sammenlignbare data om slike nyetableringer. I tillegg har det hersket betydelig uklarhet om hvordan man definerer, forstår og avgrensner high tech spinoffs. På denne bakgrunn har STEP i samarbeid med nordiske partnere utnyttet administrative registre til å identifisere både spinoffs og andre endringer som kontinuerlig finner sted i bedriftspopulasjonene i de ulike landene.

svein.nas@step.no

Hva menes med spinoffs?

- Ny bedrift i nytt foretak
- Minimum 2 sysselsatte må komme fra samme avgivende bedrift foregående år
- De som forflytter seg utgjør mindre enn 50 % av den avgivende bedriften
- De som forflytter seg utgjør minst 30 % av den nye bedriften
- Den avgivende bedriften overlever med minimum 1 sysselsatt

Prosjektet:

Høyteknologietableringer i Norden

Finansiering:

Nordisk Industrifond

Deltakere:

STEP (prosjektleder),
Finlands statistikk, Statistiska centralbyråen, Sverige,
Århus Handelshøyskole, Danmark

Nedlasting:

www.step.no/reports.asp

For lite langsiktighet i byggenæringen

En av de viktigste barrierene for innovasjon i byggenæringen er rammebetingelser som gjør at den enkelte aktør ikke velger løsninger som er lønnsomme på lang sikt.

Barrierer for innovasjon og fremgang i byggenæringen er i stor grad knyttet til at rammebetingelser gjør at det ikke lønner seg for den enkelte aktør å velge løsninger som

viser, har byggenæringen hatt en negativ produktivitetsutvikling de senere årene, når vi ser produktivitet som forhold mellom verdiskapning og sysselsetting i næringen.

- Et institusjonsorientert og hierarkisk innovasjonssystem

De sentrale utfordringene for næringen knytter seg til:

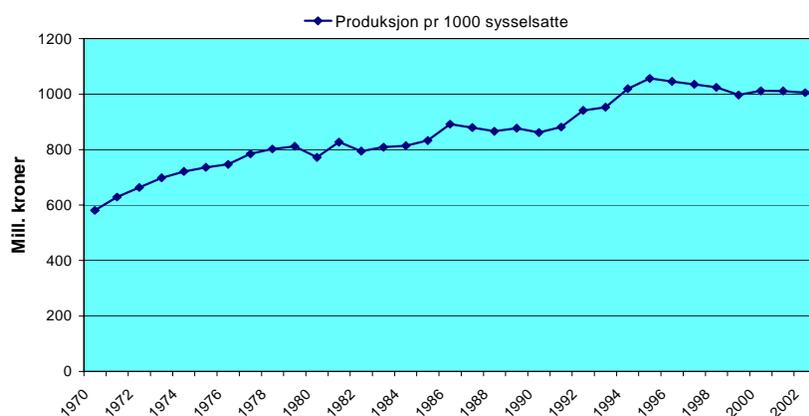
- Et sviktende reguleringsregime
- Globaliseringsutfordringer og økende konkurranse
- Energibruk og bærekraftig utvikling
- Ny teknologi og etterspørsel etter ny funksjonalitet
- Problemstillinger rundt vedlikehold, rehabilitering og drift

En innovasjonspolitikk som kan bidra til en positiv utvikling må skapes gjennom en offensiv som omfatter mer enn den tradisjonelle næringspolitikken. Byggenæringen angår mange forskjellige samfunnsområder, og et stort antall myndighetsaktører følger opp og kontrollerer næringsaktørenes virksomhet. En effektiv innovasjonspolitikk for BAE er derfor nødt til å være en horisontal innovasjonspolitikk.

STEP-rapport 21/03 'Bare Plankekjøring? - Utvikling av en overordnet innovasjonsstrategi i BAE-næringen' utarbeidet på oppdrag fra Norges forskningsråd. Rapporten kan lastes ned fra www.step.no/reports/asp

finn.orstavik@step.no

Arbeidsproduktivitet i bygg- og anleggsvirksomhet

Kilde: BNL, basert på nasjonalregnskapstall og AKU-tall fra SSB

er lønnsomme på lang sikt, og som er lønnsomme samlet sett for alle aktører som berøres av de løsningene som velges. I stedet velges samfunnsøkonomisk ulønnsomme og kortsiktige løsninger.

Bygg-, anleggs- og eiendomsnæringen står for en vesentlig del av sysselsettingen i Norge, og en betydelig del av verdiskapningen. Men næringen har store utfordringer når det gjelder kvalitet, produktivitet og internasjonal konkurranseevne. Som figuren

Byggenæringen er blant de svakest næringene når det gjelder FoU-innsats. Næringen er verken noen stor utfører eller innkjøper av FoU, og de aktørene som utfører selve byggearbeidene har liten oppmerksomhet på innovasjon og FoU.

Problemene med innovasjon i byggenæringen kan forklares med utgangspunkt i tre forhold:

- Sviktende markedsarenaer og asymmetrisk informasjon
- Hindringer for utvikling og bruk av kunnskap og teknologi

Mytene om norsk innovasjonspolitik

KNUS-konferansen 2003, Smuget i Oslo, 29.-30. oktober

Hovedfokus for årets KNUS-konferanse var det norske innovasjonssystemet satt i et større perspektiv. Konferansen stilte spørsmål ved hvorvidt det norske innovasjonssystemet legger tilrette for et nyskappende næringsliv. Både virkemiddelapparatet, politikktutforming og regjeringens plan for en helhetlig innovasjonspolitik ble debattert.

Flere ulike grupper var representert på konferansen, blant annet forskere, entreprenører og politikktutformere fra inn- og utland. Statssekretær Helle Hammer fra Nærings- og handelsdepartementet, Bjørn Haugstad fra Utdannings- og forskningsdepartementet og Frank Jenssen fra Kommunal- og regionaldepartementet var alle tilstede på konferansen.

Dette er første gang konferansen ble holdt i Oslo, og nytt av året var også formen på selve konferansen, som i år ble gjennomført som en høring. Hvert foredrag henvendte seg til et høringspanel og en "borgerjury". Høringspanelet bestod av sentrale og samfunnsengasjerte personer. "Borgerjuryen" bestod av alle konferansedeltakerne. Etter hvert foredrag

stilte høringspanelet spørsmål for å utdype sider ved foredraget som de fant sentrale. "Borgerjuryen" hadde også anledning til å stille spørsmål og gi uttrykk for sine meninger gjennom mentometermålinger. I tillegg kunne man sende sms inn mot høringspanelet. På denne måten la konferansen opp til en interaktiv dialog mellom foredragsholdere, høringspanelet og salen.

Inkludert høringspanel, programkomité og foredragsholdere hadde årets konferanse 145 deltakere.

KNUS er en årlig konferanse i regi av SINTEF Teknologiledelse. Navnet henspiller på konferansens mandat, som er å rette fokus mot - og "knuse" - myter om nyskaping, kunnskapsutvikling og verdiskaping i det norske samfunnet. Konferansen har siden oppstarten i 2000 vært et årlig arrangement i regi av SINTEF Teknologiledelse. KNUS-konferansen er et format som SINTEF Teknologiledelse ønsker å satse videre på fremover.

For nedlastbart program og mer informasjon om konferansen: www.knus.no

markus.bugge@step.no

KONFERANSE

Om innovasjonspolitikken i de nordiske land

Et av prosjektene fra første runde i Nordisk Industriefonds SMB-forum, *GoodNIP - Good Practices in Nordic Innovation Policies*, har vakt stor interesse hos de relevante myndigheter i de nordiske land og er blitt presentert på en rekke konferanser i og utenfor Norge.

Hovedrapporten påpeker blant annet at selv om det systemiske rasjonale for å drive innovasjonspolitik er dominerende i offisielle dokumenter og debatter, preges de innovasjonspolitiske miljøene fortsatt av konflikter mellom ulike "rasjonaliteter", det vil si ulike forståelser av den virkeligheten som ligger til grunn for innovasjon i næringslivet. Dette, kombinert med andre makt- og interessekonflikter, gjør det ofte vanskelig å få til en helhetlig, tverrsektoriell, innovasjonspolitik i disse landene.

Forskerne påpeker at den innovasjonspolitiske debatten i for stor grad blir preget av enkle indikatorer (for eksempel for nasjonale FoU-investeringer), i stedet for en mer helhetlig og nyansert fremstilling av de nasjonale innovasjonssystemenes styrker og svakheter. Det kan også synes som om policyutviklere har en

tendens til å svartmale situasjonen mer enn det er grunnlag for. Næringslivet i de nordiske landene er på mange områder verdensledende, både når det gjelder forskning, innovasjon, entreprenørskap og produktivitet.

GoodNIP-teamet understreker videre behovet for systematisk læring og nettverksbygging i det politikkutformende systemet. Det er påfallende at organisasjoner som snakker så mye om innovasjon, ofte mangler strategier for sine egne innovasjonsprosesser.

Studien ble ledet av STEP og hadde med forskere fra NUTEK og VINNOVA i Sverige, Danmarks Tekniske Universitet i København, det islandske forskningsrådet Rannis og VTT i Finland. Til sluttresultatet hører blant annet en stor katalog over utvalgte innovasjonspolitiske virkemidler i Norden, en historisk analyse av innovasjonspolitiske trender, oversikter over de innovasjonspolitiske systemene, statistiske analyser med mer.

Rapportene kan lastes ned fra www.step.no/goodnip

per.koch@step.no

INNOVISTA

STEP – Senter for innovasjonsforskning

ABONNEMENT

Nyhetsbrevet kan mottas som PDF-fil via e-post og/eller i papirutgave. Gratis abonnement: www.step.no/innovista.asp

REDAKSJON

Markus M. Bugge, Nils H. Solum, Yngve S. Stokke

SKRIBENTER 04/2003

Johan Hauknes, Finn Ørstavik, Svein Olav Nås, Per M. Koch, Markus M. Bugge

UTGIVER

STEP - Senter for innovasjonsforskning
SINTEF Teknologiledelse
Hammersborg Torg 3
0179 Oslo
Tlf + 47 22 86 80 10
Faks + 47 22 86 80 49
Web www.step.no

BESTILLING AV RAPPORTER

inger.naesheim@step.no